

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2023

6-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

6-сан 2023

декабрь

Шөлкемлестіріушілер:

*Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Умида ИБРАГИМОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ

Нуржан МАТЧАНОВ
Сафо МАТЧОН
Шуқурилло МАРДОНОВ
Бахтиёр РАХИМОВ
Фурқат РАЖАБОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Феруза САПАЕВА
Қаххор ТУРСУНОВ
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди КАМАЛОВ
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Гулрухсор ЭРГАСHEBA
Гавхар ЭШЧАНОВА

Yuldasheva K. Maktab bitiruvchilarining yakuniy attestatsiyasini tashkil etish mexanizmlarini takomillashtirishning samarali usullari	366
Matkarimov J. Talabalarda axborot texnologiyalardan foydalanish kompetentligini rivojlantirish	374
Nurumbekova Y. Talabalarda kouching kompetensiyasini shakillantirish davr talabi sifatida	380
Sadullayev D. OTMdagi xodimlar motivatsiyasini boshqarishga ayrim yondoshuvlar tahlili	386
Темирбекова А.О. Из истории программирования в нейропедагогических основах лингвистики	395
Юлдашева Г. Развитие профессиональной компетентности у будущих студентов педагогического вуза	403
Рузиева М.А. Подготовка учителя к моделированию современного урока	409
Khimmataliev D., Fayzullaeva M.A., Kholbutaeva M.T. Use of digital technology and artificial intelligence tools in education	417
Jumanazarova Z. Q. Pedagogical experience-method of organization and conduct of testing	422

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ХАМ РУЎХИЙЛИҚ ТИЙКАРЛАРИ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Rayimov B. O'zbekistonda milliy qadriyatlar va millatlararo totuvlik	428
---	-----

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Ubaydullaeva V.P. Fizika fanini o'qitishda uzviylikni ta'minlash masalalariga ijodiy va kompetentsiyaviy yondashish	436
Mo'minov K. Forsayt texnologiyalari asosida talabalarni kreativligini takomillashtirishning axborot-didaktik ta'minoti	445
Yuldashev B.N. Matematikani o'qitishda muammoli vaziyatlar va ularni bartaraf etish	454
Shukurov B. Kredit-modul tizimiga asoslangan o'qitish tizimida fizikadan ma'ruza mashg'ulotlarni olib borish metodikasi	460
Shukurov B. Fizika o'qitish jarayonida bo'lajak muhandislarni produktiv o'quv faoliyati	465
Abdiraxmanov A. Matematikani o'qitishda muammoli va blokli hamda modulli metodlar	469
Кулматов З. Технология обработки информации в педагогических исследованиях	472

БАСЛАЎЧИ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТАРБИЯ

Xamrayeva E. Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining nutq madaniyati maktabgacha ta'lim sifatini rivojlantirish omili sifatida	476
Rustamova D. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida ma'nodosh so'zlar ustida ishlash mazmuni	481
Suyunova M. Maktabgacha yoshidagi bolalarga ekologik ta'lim va tarbiya berishning o'ziga xos xususiyatlari	487
Maxsudova S. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining iqtidorini rivojlantirishda "ZUKKO BOLAJOH" kurslarini tashkil etish va uning samaradorligi	492
Adizova N. Muammoli ta'limni boshlang'ich sinflarda qo'llash amaliyoti	498
Baxronova A.I. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda og'zaki va amaliy ish usullari	505
Xaydarova M.D. Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida o'quvchilar bilan individual ishlash	513
Jo'rayeva D. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini texnologiya darslari orqali robototexnikaga qiziqtirish metodikasi	519
Qodirova M. Veb-kvest metodi orqali boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot madaniyatini shakllantirish	527

MUAMMOLI TA'LIMNI BOSHLANG'ICH SINFLARDA QO'LLASH AMALIYOTI

Adizova N.B.

BDPI dotsenti

Tayanch so'zlar: o'zlashtirish, texnologiya, muammoli ta'lim, zamonaviy ta'lim texnologiyasi, mezon, tartiblilik, ravonlik.

Ключевые слова: овладение, технология, проблемное обучение, современные образовательные технологии, критерий, упорядоченность, беглость.

Key words. mastery, technology, problem-based learning, modern educational technologies, criterion, orderliness, fluency.

Boshlang'ich ta'lim konsepsiyasida ta'kidlanganidek, "bugungi kunda o'zida ta'lim va tarbiya elementlarini mujassamlashtirgan boshlang'ich ta'lim jarayonini tashkil etish dolzarb vazifalardan biridir".

Ma'lumki, ona tili maktabda o'quvchining kamol topishida, fikrlash darajasining o'sishida, bilim va mehnatga xavasini uyg'otishda, ilmiy tushunchalarini, nutqiy malakalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ona tilidan olib boriladigan barcha mashg'ulotlar tizimi shunday qurilishi lozimki, bu tizim o'quvchilarda ona tiliga muhabbat, o'z yurtiga, xalqiga mehr, Vataniga cheksiz hurmat va sadoqatni o'stirishi zarur.

Maktabda o'qitiladigan ona tili fani shunchaki fonetik va grammatik tushunchalarni bir yoqlama shakllantirish vazifasini bajarmaydi, balki o'quvchilarni badiiy til vositalari bilan ta'minlashi, ularda go'zal nutq madaniyatini tarbiyalashi, fikr mulohazalarini ifodali bayon etishga o'rgatib borishi lozim. O'quvchilar har bir ilmiy-nazariy tushunchani amalda qo'llay olishlari uchun ona tili mashg'ulotlarida optimal mashqlar tizimi qo'llanib borilishi shart. Bunda, albatta, an'anaviy usullardan yangicha zamonaviy, ilg'or pedagogik texnologiya shakllariga o'tib ishlash davri keldi. Jumladan, muammoli ta'lim usulining elementar shakllarini qo'llashga e'tibor berish ham zamonaviy texnologiya tarkibiga kiradi.

Jamiyat maktab oldiga maxsus pedagogik vositalar bilan o'quvchilar ijodiy faoliyatini ularning mustaqil bilishlarini maqsadga muvofiq ravishda rivojlantirishni vazifa qilib qo'ydi.

Olim va o'qituvchilarning harakatlari ta'limning zamonaviy protsessi tashkil qilish usul va qonuniyatlarini bayon qiladi. Gap asosan muammoli ta'limni tashkil etish to'g'risida boradi.

Muammoli ta'lim deganda muammolilik tamoyilini hisobga olib tuzilgan hozirgi zamon ta'lim jarayonini tushunamiz.

Muammoli ta'limni ayrim pedagoglarning vaqtinchalik mashg'uloti deb rad etilgan goh uni ta'limning bir shakli yoki vositasi, ta'limning uslubi sifatida qaralgan. Hozirda esa ko'p pedagoglar muammoli ta'lim g'oyasini qabul qilibgina qolmay, uni amalda qo'llamoqdalar.

Muammoli ta'lim bu mantiqiy fikrlash jarayoni va o'quvchilarning izlanishli faoliyati qonuniyatlarini hisobga olib tuzilgan ta'lim va o'qitishning ilgari ma'lum bo'lgan usullarini qo'llanish qoidalarining tizimidir. Shuning uchun ham u ko'proq o'quvchi fikrlash qobiliyatining rivojlanishini uning umumiy rivojlanishi va e'tiqodining shakllanishini ta'minlaydi.

Muammoli ta'lim bilan an'anaviy ta'lim orasidagi farqni bir ikki holatda ko'ramiz.

Ular asosan maqsad va pedagogik protsessni tashkil qilish tamoyillariga ko'ra farq qiladi.

Tarkib topayotgan ya'lim tipining maqsadi – ilmiy bilish natijalarini o'zlashtirish o'quvchilarni fan asoslari bilan qurollantirish hamda ularda tegishli ko'nikma va malakalarni hosil qilishdir.

Muammoli ta'limning maqsadi ilmiy bilish, bilimlar sistemasi natijalarini o'zlashtirishgina emas, balki bu jarayon natijalariga erishish yo'lini ham o'zlashtirishdir.

O'quvchining mustaqil bilishini shakllantirish hamda uning ijodiy qobiliyatini o'stirishdir.

“O'qituvchi tomonidan tashkil qilinadigan izohli-illyustrativ ta'lim asosida o'quvchilarga fandagi tayyor xulosalarni berish yotadi.” Muammoli ta'limni tashkil qilish asosida o'quvchining mustaqil bilishini shakllantirish hamda uning ijodiy qobiliyatini o'stirishdir.

Izohli ta'limda o'quvchilarning izlanishli faoliyat elementlari ayniqsa predmet mazmunining o'zi masalani yechishni kuzatishni umumlashtirishni nazarda tutadigan tabiiy matematika sinfidagi predmetlarni o'rganishda istisno qilinmaydi. Biroq o'qituvchitomonidan fandagi tayyor xulosalarni o'quvchilarga yetkazish, xususan ijtimoiy sikldagi predmetlarda ustunlik qiladi.

Muammoli ta'limda ham reproduktiv faoliyatni talab qiladigan masala va topshiriqlarni o'qituvchi tushuntirib berishi va uni o'quvchi tomonidan bajarilishi istisno qilinmaydi. Biroq tabiiy-matematika sikli predmetlarida izlanishli faoliyat tamoyili ayniqsa ustunlikka ega.

Shunday qilib o'quv jarayonini tashkil qilish xarakteri muammoli ta'limning izohli ta'limdan farqi negizida qurilgan. Izohli ta'limda o'qituvchi dalillarni o'zi bayon qiladi, o'zi ularni tahlil qiladi va yangi tushunchakarning mohiyatini tushuntiradi. Yangi teoremlar, qoidalar, qonunlarni aniqlashni o'zi ta'riflaydi. Ko'rinish turibdiki, bu yerda muammoli vaziyatlar yo'q. Bunda o'quvchilar o'qituvchining tushuntirganlarini tinglaydilar va idrok etadilar hamda yangi bilimlarni esda qoldirish yo'li bilan yangi harakatlarni esa o'qituvchi harakatiga taqlid qilish yo'li bilan o'zlashtiradilar.

Muammoli ta'limda o'qituvchi faoliyati shundan iboratki, u zarur hollarda eng murakkab tushunchalar mazmunini tushuntira borib muntazam ravishda muammoli vaziyatlar vujudga keltiradi, o'quvchilarni dalillardan xabardor qiladi va ularning o'quv bilish faoliyatini shunday tashkil qiladiki, bunda o'quvchilar dalillarni analiz qilish asosida mustaqil ravishda xulosa va umumlashmalar qonunlarni aniqlab ifoda qilishni yoki ma'lum bilimlarni yangi vaziyatlarda mustaqil qo'llanishni yoki nihoyatda borliqni badiiy tasvirlashni o'rganadi, insho yozadi, rasm chizadi.

Boshlang'ich sinflarda ta'limni tashkil etish o'ziga xos yo'nalishlarga egadir. Zero boshlang'ich sinflar ta'limning boshlang'ich nuqtasini belgilab beradi.

O'zbekistonda ta'lim sohasini isloh qilishning asosiy omillaridan biri shaxs manfaati va ta'lim ustuvorligidir. Bu omil davlatimizning ijtimoiy siyosatini belgilab berganligi tufayli ta'limning yangi modeli yaratildi.

“Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitishning asosida Grammatik nazariya emas, balki nutqiy ko'nikma va orfografik malaka hosil qilish turadi”.

Bu davrda bolalar til materiallarini tahlil qilishga asosiy tushunchalarni ajratishga o'rgatiladi. Matematik tahlil-tarkib qilish guruhlash va umumlashtirish o'xshash va farqli tomonlarini topish nutqiy va orfografik ko'nikmalarni amalda tadbiq etish jarayonida bolalar har tomonlama rivojlanadi.

O'quvchilarda bu malakalarni hosil qilish uchun boshlang'ich sinflarda grammatika imlo va nutq o'stirish dasturiga ko'ra o'quvchilar so'z oxirida kelgan jarangli undoshlarning jarangsiz jufti bilan almashtirib talaffuz etilishi ammo yozuvda jarangli undosh yozilishi kabi mavzularni o'rganib mustahkamlaydilar.

Masalan 1-sinf doirasida 1-yarim yillikda savod o'rgatish darslari bo'lib bunda o'qituvchi oldida so'zlarning yozuvda ifodalanishi harf va tovush haqida tushuncha so'zni bo'g'in va tovushlarga ajratish bog'lanishli nutqni o'stirish kabi mavzular bilan tanishtiriladi, 2-yarim yillikda esa mavzular murakkablasha boradi.

2-sinfda o'quvchilarga til fanining boshlang'ich ma'lumotlar beriladi.

3-sinfda 2-sinfdan farqli mavzular murakkablashtirilishi bilan birgalikda ularning salmog'i oshib ilmiy jihatdan takomillashib boradi.

3-sinfda leksik mashqlarga ham alohida ahamiyat beriladi. O'quvchilar ko'p ma'noli so'zlar yaqin ma'noli va qarama-qarshi ma'noli so'zlar bilan tanishtiriladi.

4-sinfda ham 3-sinfdan farqli o'laroq mavzular takomillashib boradi. Shunday ekan mazkur sinflarda, ya'ni boshlang'ich sinflarda muammoli ta'limni tashkil etish o'ziga xos iqtidor, bilim, malakani, qolaversa bolalarni tushuna olishlikni talab etadi.

Chunki o'quvchini tushunmay turib uning saviyasini bilmay turib muammoli ta'limni tashkil etib bo'lmaydi.

Oliy ta'lim muassasalarida, o'qitish – o'quv materialining to'la o'zlashtirilish prinsipiga tayanmog'i lozim, ya'ni fanning o'quv dasturiga asoslangan o'quv materiali, guruhning barcha talabalari tomonidan to'la o'zlashtirilishi zarur.

«O'quv materialining to'la o'zlashtirilishi» tushunchasi nimani anglatadi? Har qaysi mavzu bo'yicha o'rnatilgan darajadagi bilim olishga erishilishi, o'quv materialini to'la o'zlashtirish prinsipini anglatadi. Chet elda o'tkazilgan ko'p sonli tadqiqotlarga ko'ra «talabalarining to'la o'zlashtirilishi» tushunchasi o'quv materialining guruhdagi har bir talaba tomonidan 80-90% ga o'zlashtirilishi tushuniladi, ya'ni har bir talaba o'quv fanini o'rtacha 85% ga o'zlashtirishi zarur. Bunday natija faqat juda nna tajribali ajoyib professor-o'qituvchilarda esa o'quv materialining bunday o'zlashtirilishini faqat iqtidorli talabalar berishi mumkin.

Bu sharoitda, qanday qilib talabalarining to'la o'zlashtirishiga erishish mumkin? Bunga erishishning uch yo'li bor:

Birinchi yo'l: o'zlashtirish mezonini pasaytirish, hozirgi paytda shundan foydalanayapti, shuning uchun ham hozirgi paytda o'quv materialini, o'quv fanini 55% o'zlashtirgan talaba o'zlashtiradigan talaba deb hisoblanadi.

Oliy ta'limning Davlat ta'lim standarti kadrlarning saviyasi va tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan minimal talablar chegarasini belgilaydi. Agar bu minimal talablar 55% ga o'zlashtirilsa, har bir fan bo'yicha talaba o'zlashtirishining umumiy integral bahosi qancha bo'ladi degan savol tug'iladi. Tabiiyki bu yo'lning istiqboli yo'qdir.

Ikkinchi yo'l: professor-o'qituvchilar tarkibini faqatgina oliy darajali ajoyib professor va dotsentlar asosida tuzish. Ularning har biri o'ziga xos o'qitish usullari va yo'llari tufayli tayyorgarlik darajasi butunlay har xil bo'lgan, talabalarni to'la o'zlashtirishni ta'minlaydilar.

Talabalarining hammasi iqtidorli bo'lmaganidek, professor o'qituvchilar tarkibining hammasi ham iqtidorli, oliy darajali bo'la olmaydi.

Uchinchi yo'l: o'quv jarayoniga o'qituvchiik texnologiyalarni joriy etish bo'lib, ular o'qish va o'rgatishning asosiy elementlarini o'rnatib, o'zida oliy darajadagi o'qituvchi olimlarning o'qitishdagi uslub va yo'llarini mujassamlashtirgan bo'ladi.

Ishlab chiqarishda malakasi uncha yuqori bo'lmagan oddiy ishchi tayyor texnologiya bo'yicha oliy sifatli mahsulot ishlab chiqarganidek, oddiy o'qituvchi, o'qituvchiik texnologiyani qo'llab, ajoyib natijalarga erishadi. O'qituvchiik texnologiyaning qimmati va ahamiyati aynan shu bilan belgilanadi.

Ommaviy o'qitish sharoitida talabalarining to'la o'zlashtirishga erishishini ta'minlaydigan yagona to'g'ri yo'l – shu yo'ldir. O'qituvchiik texnologiya, ishlab chiqarish texnologik jarayoniga o'xshab ko'zlangan (rejalashtirilgan) natijalarga erishishni kafolatlaydi.

O'qituvchiik texnologiyalarning o'zi nima va u an'anaviy ta'limdan nima bilan farq qiladi?

Hozirgi kunda o'qituvchilik adabiyotlar, ta'lim muammolariga oid ma'ruzalar, rasmiy hujjatlarda «Progressiv o'qituvchiik texnologiya», «Zamonaviy ta'lim texnologiyasi» iboralari keng qo'llanilmoqda. Ammo «O'qituvchiik texnologiya» tushunchasi hali ham bir qolipga tushirilmagan, ensiklopediyalarda izohlanganicha yo'q, mazmunining yagona talqini ham ishlab chiqilmagan va shuning uchun iboraning bir-biridan farqlanuvchi ko'pgina ta'riflari mavjud.

Jamiatimiz jadallik bilan taraqqiy etib, iqtisodiy va siyosiy mavqe kundankunga ortib bormoqda. Ammo ijtimoiy sohada va ayniqsa, ta'lim-tarbiyada deqsinish va umumiy taraqqiyotdan orqada qolish sezilmoqda. Bunday noxush vaziyatdan chiqib ketish yo'llaridan biri ta'lim-tarbiya jarayonini qabul qilingan davlat standartlari asosida texnologiyalashtirishdir. Ta'lim jarayoniga mukammallik, aniqlik, yo'lga solinganlik, tartiblilik, ravonlik, vazminlik alomatlarini berish orqali samaradorligini oshiruvchi tadqiqot olib borilmoqda. Shulardan biri muammoli o'qitish texnologiyasi tizimi va usullaridir.

Muammoli ta'lim XX asrning 20-yillarida Amerikalik olim J.Dbyui va uning shogirdi V.X.Kilpatrik tomonidan taklif etilgan. Bu texnologiya ta'lim jarayonida o'qituvchi tomonidan muammoli vaziyatlar qo'yilishi va talabalarining ushbu muammoni hal etish orqali bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga asoslanadi.

Muammoli ta'limda o'qituvchi quyidagi usullar vositasida muammoli vaziyatlar hosil qiladi:

- o'qituvchi talabalarga ziddiyatni ko'rsatib, ularning hal etish yo'lini topishga undaydi;
- faoliyatdagi qarama-qarshiliklar bilan to'qnashtiradi;
- bir mavzu bo'yicha turli qarashlarni bayon etadi;
- auditoriyada talabalarga hodisalarni turli nuqtai-nazardan qarab chiqishni taklif etadi

- talabalarni taqqoslashga, umumlashtirishga, vaziyatdan xulosa chiqarishga, dalillarini solishtirishga undaydi;
- talabalar oldiga aniq savollar qo'yib, ularni umumlashtirishga, asoslashga, aniqlashtirishga, mantiqiy fikrlashga chaqiradi;
- muammoli nazariy va amaliy topshiriqlar beradi;
- muammoli masalalarni taklif qiladi.

Muammoli vaziyatlarni amaliyotda qo'llash uchun quyidagilarni bilish kerak:

1. Vaziyatga qarab eng dolzarb muammolar tanlash.
2. O'quv mashg'ulotlarida muammoli ta'lim xususiyatlarini aniqlash.
3. Muammoli ta'limning eng samarali tizimini yaratish.
4. O'qituvchining talabalar taqiqot ishini tashkil etishdagi mahorati.
5. Muammolarni hal etishdan kutilayotgan natijalarning amaliy, nazariy, bilim olishga oid ahamiyati.

Mashg'ulotlarni muammoli tariqa olib borish talabalar faolligini oshiradi va ularni darsga ongli ishtirok etishga undaydi. Muammoli dars o'quvchi tomonidan muammoli vaziyat o'tkazish, laboratoriya ishlarini bajarish, masalalar yechish orqali amalga oshiriladi va talabalar ishtirokida muammo oydinlashtiriladi.

Muhokama etiladigan muammo talabalar bilimiga mos bo'lmog'i, unga erishish uchun talabalarda qiziqish uyg'otmog'i lozim. Muammoli darsni quyidagi yo'llar bilan amalga oshirish mumkin:

1. Talabalar o'zi muammoni qo'yib, o'zi masala yechishni ko'rsatib beradi.
2. O'qituvchi muammoli vaziyatni yuzaga keltirib talabalar ishtirokida muammoni hal etadi.
3. Muammo faqat talabalar tomonidan yechiladi.
4. Talabalarga muammoni qo'yishni va uni hal etish taklifi beriladi.

Muammolilik tizimi o'quv jarayonining mantiqiy tuzilishni, o'rganilayotgan materialning mazmunini, talabalarning o'quv o'zlashtirish faoliyatlarini tashkil qilish usullarini, ularni boshqarishni, dars texnologiyasini va o'qituvchining talabalar faoliyati natijasini nazorat qilishni aks ettiradi. Agar o'qituvchi muammoli o'qitishni tashkil qilish nazariyasining mohiyatini va mazmunini, o'qitishning texnik vositalarini, usullarini, shakllarini yaxshi o'zlashtirsa va ularni amaliy faoliyatida ijodiy qo'llay olsa, u xolda muvaffaqiyat o'z-o'zidan keladi.

O'qituvchining yaxshi didaktik tayyorgarligi juda muximdir, chunki umumiy nazariyani yaxshi bilmay turib, ishga ijodiy yondoshish mumkin emas. O'qitish jarayoni san'at bo'lib, o'z faniga talabalarni jalb qilish, fikriy bilishning go'zalligini namoyon qilish, talabalarni mustaqil fikrlashga undashdan iborat.

Har tomonlama rivojlangan shaxsning asosiy ko'rsatkichi bo'lib, ulardagi fikrlash qobiliyatining mavjudligi xisoblanadi. Agar o'qitish ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga olib kelsa, u xolda uni rivojlantiruvchi o'qitish bilan birga olib

borilsa, bunday o'qitishda, o'qituvchi fikrlash qobiliyatining konuniyatlariga suyangan xolda, maxsus o'qituvchilik vositalar asosida talabalarining bilishga intilishi va fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishga qaratilgan fanning asoslari o'qitish jarayonidan iborat bo'lsagina bunday o'qitish muammoli bo'ladi.

Muammoli o'qitish yo'li bilan faollashtirish maqsadi shundan iborat bo'ladiki, unda tasodifiy jamlangan aloxida fikrlash qobiliyatini o'rgatish darajasidan iborat bo'lmay, maqsadli vazifalarni yechish uchun fikriy ta'sirlarni tizimli olib borish zarur. Bunday faollikda talaba taxlil, solishtirish, sintezlash, umumlashtirish va amalda uni konkretlashtirib, yangi ma'lumot olishdan iborat bo'ladi. Boshqacha aytganda, bu avval o'zlashtirilgan bilimlar asosida yangi bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirishdan iborat. Avvalgi bilimlardan foydalanib bunday xulosalarga kelishni na o'qituvchi va na kitob o'rgata oladi, u talaba tomonidan izlanadi va topiladi – bu esa bilishning izlanuvchan usulidan iborat.

Demak, muammoli o'qitishning vazifasi talabalar tomonidan bilimlar tizimi va aqliy xamda amaliy faoliyatlarining usullarini samarali o'zlashtirishga xamkorlik qilish, ularda yangi vaziyatda olingan bilimlarni ijodiy qo'llash malakasini xosil qilish, o'quv va tarbiya muammolarini xal qilishdan iborat.

Shunday qilib, insoniyat rivojlanishining xozirgi bosqichida muammoli ta'lim juda zarur, chunki muammoli o'qitish xar tomonlama rivojlangan, tanqidiy fikrlovchi, turli xil muammoli vaziyatlardan chiqar olish imkoniga ega bo'lgan, bilimlarni to'play oluvchi va tizimlashtira oluvchi, o'zining rivojlanishini, taxlil qila oluvchi xamda to'g'rilay oluvchi shaxsni yaratadi va shakllantiradi.

Adabiyotlar:

1. Morris C. International encyclopedia of unified science. Chicago: University of Chicago Press. 1938. Vol.2, bk 1.
2. Yule G. Pragmatics. Oxford, England: Oxford University Press. 1996.
3. Сысоев П.В. Лингвистический корпус, корпусная лингвистика и методика обучения иностран- ным языкам // Иностр. языки в школе. 2010. № 5. С. 12-21.
4. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: учебное пособие. - Москва, 2002. - 176 с.
5. Рыков В.В. Прагматически ориентированный корпус текстов // Тверской лингвистический ме- ридиан. Электронный ресурс. <http://rykov-cl.narod.ru/t.html>

РЕЗЮМЕ

Ta'lim jarayoniga mukammallik, aniqlik, yo'lga solinganlik, tartiblilik, ravonlik, vazminlik alomatlarini berish orqali samaradorligini oshiruvchi tadqiqot olib borilmoqda. Shulardan biri muammoli o'qitish texnologiyasi tizimi va usullaridir. Maqolada ana shular haqida so'z yuritilgan.

РЕЗЮМЕ

Проводятся исследования, повышающие эффективность образовательного процесса за счет при- дания ему признаков совершенства, точности, упорядоченности, упорядоченности, беглости, сдер- жанности. Одним из них является система и методы технологии обучения муа. Именно о них и шла речь в статье.

SUMMARY

Research is being carried out to increase the effectiveness of the educational process by giving signs of excellence, accuracy, pathability, regularity, fluency, weight. One of these is the problematic teaching technology system and methods. The article provides about ana shular.